

Visky István

Az Árpád-ház vitatott kihalása

1301-ben, III. András halálával kihalt a honfoglaló magyarság királydinasztiája. Nem minden kutató ért viszont ezzel egyet. Az alábbiakban Zsoldos Attila és Pusztaszeri László történészek elméleteit ismertetem.

Az Árpád-ház férfiágának 1301 évi kihalásával a leányági örökösök – és a mögöttük álló trónkövetelők – nyújtották ki kezüket a magyar korona után. Az Árpádok öröksége végül a nápolyi Anjoukra szállt, de Károly Róbert hatalomra jutásával nem csitulak a találgatások az Árpádok vérvonalának kihalását illetően.

Amikor 1301. január 14-én III. András király (1290–1301) meghalt, az Árpádok éppen háromszáz éve ültek a magyar trónon. Bár ebben az időszakban a dinasztia tagjainak a koronáért vívott harcai nem mentek ritkaságszámba, az soha nem volt kérdés, hogy a királynak a honfoglaló Árpádtól leszármazó uralkodócsalád férfitagjai közül kell kikerülnie. Érthető tehát a zavar, ami az utolsó Árpád, III. András halálát követte. De vajon valóban III. András volt-e az Árpád-ház utolsó férfitagja, s valóban kihalt-e vele a dinasztia?

Elágazó családfák

Már 16. századi történetíróknál fel-tűnik egy olyan nézet, miszerint kü-

lönböző francia főrendű családok az Árpád-házzal tartanának rokonságot. Az egyik elképzelés szerint II. András király (1205–1235) András nevű fiától származna le a francia Crouy-Chanel család. Egy másik változat azt véli tudni, hogy III. András, mielőtt még 1290-ben a magyar trónra lépett volna, összeházasodott egy velencei hölgygel, s az e frigyből született egyik fia lenne a Crouy-Chanel család őse.

A meglepő elméletek dokumentumokra hivatkoztak. Ezek közül a dokumentumok közül az egyiket III. András egyik állítólagos, Félix nevű fia 1279-ben bocsátotta ki, egy 1282-ben kiadott másiktól pedig kiderül, hogy ennek a Félixnek ráadásul volt egy Márk nevű testvére is, sőt, szó esik benne III. Andrásnak egy Péter nevű törvénytelen gyermekéről is.

Az iratokat többször, több neves történész is vizsgálta, és azokat mindenki egyöntetűen hitelesnek ismerte el. Az ellentábor viszont azzal érvelt, hogy szerfelett különös, hogy III. András állítólagos fiai, illetve unokái semmilyen módon nem keresték a kapcsolatot apjukkal azt követően, hogy azt Magyarország királyává koronázták, noha egy királyi rokon abban az időben (is) kincset ért!

Ezen hitelesnek tekintett dokumentumokon kívül viszont nem került elő

egyetlen olyan forrás sem, mely akár a leghalványabb utalást tenné arra, hogy III. Andrásnak fiági leszármazottjai lettek volna. A rendelkezésre álló adatok alapján a történészek megállapodtak abban, hogy az Árpádok valóban kihaltak, vagy legalábbis III. András ágán bizonyosan nem éltek tovább.

Ennek a kérdésnek a mentén felbukkant viszont egy másik rejtély, mégpedig az, hogy III. András valóban törvényes származású unokája volt-e II. András királynak, vagy sem. A kérdésfelvetésnek lehetett valami alapja, mert III. András származása már korábban is sok sugdolózásra adott okot. A kérdés már a középkorban felmerült, a magyar krónikák egy egész fejezetet szenteltek András származása tisztázásának. Nyilván volt mit tisztázni.

A krónikák beszámolója alapján bonyolult családi viszonyok bontakoznak ki. II. Andrásnak valójában három felesége volt: az első az 1213-ban meggyilkolt Gertrúd, a második pedig a krónikás által valamiért elhallgatott Jolánta volt, aki 1233-ban halt meg. Az újra megözvegyült András, jöllehet már hatvanadik életéve felé közeledett és meglehetősen beteges volt, elég erőt és kedvet érzett ahhoz, hogy új asszonyt vegyen magához. Az elhatározást tett követte, és 1235-ben házasságot kötött Estei Beatrixszal.

E harmadik frigy nemcsak rövid volt, de meglehetősen kellemetlen helyzetbe hozta az ifjú arát. II. András halálakor ugyanis felesége, Beatrix királyné éppen áldott állapotban volt, s a krónikások pedig – hogy lezárják a kényes ügyet – tömören csak annyit jegyeztek fel a királynéről, hogy az özvegy „visszatérni készült szüleihez”.

A valóság ennél sokkal prózaibb volt. II. András felnőtt fiai, a trónutód IV. Béla és öccse, Kálmán herceg arra gyanakodtak, hogy a születendő gyermek házasságtörő kapcsolat gyümölcse, s apjuk halála után őrizet alá vették mostohájukat. Az özvegy királynénak titkon, szökve kellett elhagynia az országot, s gyermekének már külföldön adott életet. Az újszülött az István nevet kapta, amihez anyja alighanem azért ragaszkodott, hogy így is kifejezésre juttassa: a gyermek annak a dinasztíának a törvényes sarja, amelynek alapítójaként az első magyar királyt, Szent Istvánt tisztelték.

Az Árpád-házi vért magáénak tudó István külföldön élte le életét. Velencében feleségül vett egy előkelő leányt, Thomasinát. Ebből a házasságból született – pontosan nem ismert időpontban, a legvalószínűbben 1265 táján – az az András, aki utóbb III. András néven magyar király lett.

A trónra várva

András herceget Velencében – miként már apját is – abban a hitben nevelték, hogy jogot formálhat a magyar trónra. Arra azonban, hogy a magyar koronára támasztott igényét a gyakorlatban érvényesítse, sokáig reménye sem lehetett. A korszak magyar királyaitól ugyanis a sors nem tagadta meg a fiúgyermek áldását: IV. Béla utóda idősebb fia, V. István lett, akit viszont rövid uralkodás (1270–1272) után elsőszülött fia, IV. László (1272–1290) követett a trónon.

A nagy fiúszaporulat ellenére alig egy évtized alatt az Árpád-házi dinasztia léte veszélybe került. A felserdült IV. László volt ugyanis a dinasztia egyet-

len élő férfitagja, akire ilyen módon a királyi család következő nemzedékéről való gondoskodás kötelezettsége hárult. László azonban ezzel mit sem törődött, fia nem született, így aztán IV. László 1290. évi halála után sokan gondolták úgy, hogy a dinasztia kihalt.

Ebben a helyzetben merült fel a velencei András herceg neve. András addig sem volt ismeretlen Magyarországon, hiszen IV. László életében többször előfordult, hogy az oligarchák talán legsikeresebb képviselői, a Héder nembéli Kőszegiek megpróbálkoztak trónkövetelőként való felléptetésével. Első ízben történetesen – és ez talán nem véletlen – éppen IV. László öccse, András herceg halálának évében, 1278-ban.

Még élt IV. László, amikor András a Kőszegiek hívásának engedve újra Magyarországra érkezett, csak hogy az egyik előkelő fogságba ejtette, s kiszolgáltatatta Habsburg Albert osztrák hercegnek. IV. László meggyilkolása után nem sokkal a háttérből a szálakat mozgató Lodomér esztergomi érsek ügynökei a bécsi fogságból Magyarországra szöktették Andrást.

Az erőskezű idegen uralkodótól, illetve a pápai hatalom túlságosan nagy befolyásától tartó magyar főurak és főpapok siettek elnyomni magukban az András származásának törvényességét illetően felmerülő kételyeket, s 1290. július 23-án királyukká koronázták.

III. Andrásnak nem ismerjük minden viselt dolgát. Tény viszont, hogy királysága után furcsa és a korra nem jellemző értékelésváltozást figyelhetünk meg a személyét illetően. Valami miatt be akarták feketíteni III. Andrást.

Közvetlen utóda, Károly Róbert oklevelei még a szokásos módon „jó

emlékezetű elődje”-ként és „igen szeretett atyafia”-ként emlegetik Andrást. A többi Anjou viszont nem volt királyi rokonukkal egy véleményen. A nápolyi Anjouk soha nem ismerték el III. András uralmát törvényesnek, s V. István leányának, Máriának a jogán már 1290-ben maguknak követelték a magyar trónt. Károly fiának, I. (Nagy) Lajosnak (1342–1382) az uralkodása idején aztán egyszer csak újra megjelenik az a vélemény, amely törvénytelennek bélyegzi III. András uralkodását, s a jelek szerint rövidesen ez vált a magyar királyi udvar „hivatalos” álláspontjává.

Az fölöttébb valószínűnek tűnik, hogy a III. András uralmának megítélésében bekövetkezett változás valamilyen módon kapcsolatban állt András apjának kétes származásával, de hogy pontosan mire akart ezzel célozni a hálátlan utókor, azt nem tudjuk.

A történelem sodrásában aztán már nem volt fontos, hogy III. András balkezről volt-e Árpád-házi király vagy sem. Mindaddig, amíg a 18. században a messzi Franciaországból elő nem került egy magát Árpád-házinak mondó trónkövetelő.

Örökös gond

A magyar szent korona francia követelése azzal kezdődött, hogy 1790-ben a francia Crouy-Chanel grófok, Claudius-Ferenc és Claudius-Henrik kérték a Dauphine-tartományi Francia Királyi Törvényszéket, hogy az általuk benyújtott, közel 300 okirat alapján állapítsák meg családjuknak a magyar Árpád-házi királyoktól történt leszármazását és Árpád-sávós címerük használatának jogosságát.

Az okiratok szerint „magyarországi András herceg” és a velencei Cumana Szibilla házasságából két fiú, Félix és Márk született, s a Crouy-Chanelek Félixától és utódaitól származtatják magukat. A törvényszék a kérelemnek helyt adott, és mindkét jogcím hitelességét elismerte.

Az ügy akkor vett újabb fordulatot, amikor Claudius-Ferenc másodszületett fia, Henrik gróf, 1844-ben népes családjával – miért, miért nem – Magyarországra költözött és a Budapest melletti Pécelen letelepedve kérte honosítását, valamint rangjának és ezzel járó előjogainak elismerését. A kérelem elbírálása elindult a bürokrácia útvesztőiben.

Mivel Henrik gróf birtokot vásárolt Pécelen, ezért már mint magyar birtokos fordult a vármegyékhez, hogy ismerjék el az Árpádok után honosságát. A komáromi megyegyűlés a legnagyobb lelkesedéssel indigenává (honfivá) választotta. A gróf viszont nem volt buta ember, ismerte a politika útvesztőit, ezért kérte az országgyűlés megerősítését is.

Az ügyért lelkesedő komáromi vármegyei küldöttek nemcsak azt támogatták, hogy a családnak honosságot adjon az országgyűlés, hanem követelték, hogy mondja ki a Crouy-Chanelek öröklött jogát a felsőházi tagságra. A komáromiak lelkesedése érthető volt, hiszen egy Árpád-házi gróf felbukkanása szédítő távlatokat nyújtott az addig jobbára szürkélkedő vármegyének.

Az 1840-es évek egyre bonyolultabb magyar belpolitikai életében egy Árpád-házi örökös felbukkanása semmi esetre sem volt kívánatos, ezért azt a lehető legrövidebb úton szerették volna elintézni.

József nádor az ügyet véleményadás és vizsgálat céljából a kor legképzettebb magyar történészének, Fejér Györgynek adta át, aki cáfolta a kérvény állításait azzal, hogy a bemutatott oklevelek egy része hamisítvány, és a szerinte egyetlen hiteles irat – a franciaországi amiensi káptalanban őrzött irat – viszont a benne szereplő Endréről, anélkül, hogy megmondaná, kinek a fia, csak mint magyarországi hercegről szól.

A történész alapos és kimerítő fejtegetései nem győzték meg a komáromiakat, a vármegye küldöttei tántoríthatatlannak bizonyult, s kiharcolták, hogy az 1843–44-es országgyűlésen az alsóház elfogadja a „23 magyar király leszármazójának” honosítási kérelmét. A javaslat a felsőházban nem ment át, ott egyszerűen – mint komolytalan indítványt – levették a napirendről. Az országgyűlési híradásokat író Kossuth Lajos az esetnek különösebb fontosságot nem tulajdonított.

Henrik gróf megértette az idők szavat, és egyelőre nem erőltette a dolgot. A forradalom leverése után amúgy is nehéz idők jártak a magyarra, nem volt akkoriban hasznos hozomány az Árpád-házi vér. Henrik gróf arra számított, hogy ha már ötszáz évet várt a család a magyar vérrokonság elismerésére, egy pár évtizedet még várhat. A család egy másik tagjának ambíciója azonban majdnem romba döntötte Henrik csendes terveit.

Időközben ugyanis a bátyja, Crouy-Chanel Ágoston „herceg” 1858-ban, Torinóban minden bevezető nélkül trónkövetelőként lépett fel a Habsburg-házzal szemben. Egyben – a II. András halálát követően ennek külföldön született fia, István jogán – igényt jelentett

be az estei örgrófságra is. Követelését az olasz bíróság – mit lehet tudni alapon – nem utasította el, de 1864. június 9-én meghozott határozatában illetéktelennek nyilvánította magát a kényes kérdés eldöntésében.

A Habsburg-házzal szemben trónkövetelőként fellépni meglehetősen bizarr ötletnek bizonyult. Annak ellenére, hogy Ágoston trónigényét a forradalom utáni magyar emigráció többsége támogatta, III. Napóleon francia császár azonnali beszüntette a grófnak addig nyújtott anyagi támogatását. Ezek után a „herceg” kénytelen-kelletlen visszavonult a közéletből, majd 1873-ban meghalt.

Henrik gróf és családja Magyarországon mindvégig távol tartotta magát bátyja akciójától, s valószínűleg ennek is köszönhető, hogy végül is a magyar királyi Belügyminisztérium 1908-ban a család jogállását elismerte. Nem örülhettek neki sokáig, mert rá pár évre a családnak ez a magyarországi ága kihalt.

Mit mondanak a történészek?

Tudományos körökben elhúzódó vitát váltott ki a család származása. Tudósaink közel fele-fele arányban elfogadták, illetve vitatták a család Árpád-házi eredetének és az ezt alátámasztó okiratoknak a hitelességét.

Érthetetlen, hogy a magyar kutatók közül senki nem tartotta szükségesnek, hogy személyesen nézzen szét a francia levéltárakban. Holub József történész ugyan az 1920-as évek elején állítólag végigjárta az összes levéltárat, és az összes oklevelet megvizsgálta, de ő mindegyik okiratot hamisítványnak találta. Eredményeit igencsak árnyalja,

hogy őt a Habsburgok kérték fel erre, és a kor politikai helyzetét ismerve nem nehéz rájönni, miért is.

Más történészek higgadtabban kezelték az ügyet. Sokan azzal érveltek, hogy természetesen lehet Crouy-Chanel Ágoston trónkövetelésére hivatkozva kalandorkodást feltételezni az egész ügyben, de mégiscsak abszurd feltételezés, hogy a Crouy-Chanel család még a 18. század elején okleveleket hamisított azért, hogy jó száz év múlva megszerezze a magyar trónt. Ráadásul a Crouy-Chanel család jó része teljesen elhatárolódott Ágoston „herceg” akciójától.

Ugyanakkor pont ezekben az időkben bukkant fel egy újabb – hiteles – irat, amelyben több száz évvel korábban – egy másik ügy mentén – Miksa császár is elismerte a Crouy-Chanelek Árpád-házi leszármazását. Akkor ez ellen senki sem emelt kifogást.

Az ügyre a koronát a 19. század végén a francia Croy (Croy) család felbukkanása tette fel, amelyik nemcsak szintén hangoztatta Árpád-házi származását, hanem illetéktelen névhasználatért beperelte a Crouy-Chaneleket. A francia bíróság sokáig húzta-halasztotta az ügyet, végül kimondta önnön illetéktelenségét, és ezzel lezártnak tekintette az ügyet.

Ezek után a 20. század magyar történészeire maradt a kérdés eldöntése: Árpád-házi vér-e a francia nemesi család?

Az alapos és napjainkig nyúló kutatása meglepő eredményeket hozott. Mindenekelőtt a kutatók megállapították, hogy a sokat vitatott több száz okmány hiteles. Az addig e kérdéssel foglalkozók viszont figyelmen kívül hagytak egy apróságot. Az okiratok

végig „magyarországi András herceg”-ről beszélnek, de egyetlen olyan okirat sem létezik, amelyik azt állítaná, hogy az okmányokban megnevezett „magyarországi András herceg” azonos lett volna II. András unokájával – halála után született fiának, Istvánnak a fiával –, a későbbi magyar királlyal, III. Andrással. A hiba akkor következett be, amikor a kutatók – és a Crouy-Chanel család is – a „magyarországi András herceget” az abban a korban egyedüli élőnek ismert Andrással, a későbbi III. Andrással azonosították.

Az utolsó Árpád-házi királyok viselt dolgaikat alaposabban megvizsgálva viszont kiderült, hogy volt ám még egy András a szintéren – igaz, csak mellékszereplőként.

II. András legidősebb fia, a trón várományosa, a későbbi IV. Béla – biztos, ami biztos alapon – mindenkit elmart az udvarból, aki utódai trónigényét veszélyeztethette, így saját testvéreit is rövid úton elzavarta Magyarországról. Mindenki úgy tudta, hogy II. András világgá ment ivadékai aztán sorra kipusztultak, ám a nemzetközivé terebélyesedő kutatások kiderítették, hogy II. András gyermekei valóban meghaltak, kivéve egyet, a legkisebbiket, aki a messzi Oroszországban, Halicsban (Gácsországban) talált menedéket.

II. Andrásnak a *Bánk bán*-ból ismert merániai Gertrudisztól 1210-ben született – a később halicsi fejedelemségig vivő – legkisebb fiát szintén Andrásnak hívták.

Keleti szálak

A 20. század végére az orosz történetkutatás is egyre több hiteles eredményt tudott felmutatni. Az egyik köz-

readott orosz dokumentum meglepő adatokat közölt. A Halics-Volhíniai Fejedelemség évkönyve a következőket írja: „1233-ban Halics városát ostromgyűrűbe zárták. András a várban tartózkodott. A nehéz körülmények miatt a városban éhezés tört ki, a szörnyű betegségek és a járvány emberéleteket követelt. A vár hosszú és nehéz ostroma után senki sem maradt életben.” Ugyanakkor maga a korabeli krónikás feljegyezte, hogy úgy tudja, létezik egy olyan verzió is, miszerint „a várat ostromló Halicsi Danyilo – mivel kétszeresen is rokona volt András hercegnek – szabadon engedte, és futni hagyta őt Velencébe”.

A magyar kutatók most már mindenképpen a végére akartak járni a dolognak, és Velencében kezdtek el vizsgálni. A velencei Biblioteche Marciana gyűjteményében találtak is egy 1677-ben íratot, amelyik a velencei patrícus családok történetét dolgozza fel. Az olasz nyelvű dokumentumban szó szerint ezt találták bejegyezve a kutatók: „András herceg, II. András magyar király kisebbik fia, az elsőszülött Béla testvére, aki Halicsban uralkodott, Velencébe menekült, ahol feleségül vette Sybilla hercegnőt, Pietro Cumani velencei szenátor lányát, aki megszülte Márkot, aki 1266-ban Franciaországba távozott.”

A két egymástól független, de közel azonos tartalmú – a kijevi ukrán és főként a velencei olasz – okirat annyira pontos és részletes, hogy szó sem lehet elírásról vagy tévedésről. Amellett nehezen elképzelhető, hogy Kijevben bárki is ismerhette volna a velencei iratot, tehát a két azonos tartalmú, de egymástól független írás egymást erősíti.

Tehát a mi bujdosó Andrásunk haláláról Halics ostromakor biztos és megbízható forrás nem számol be, Velencében azonban számontartják őt, mint egy patríciuslány férjét.

A történészek a fejüket fogták az eredmények láttán. Az Árpád-vér tovább él ugyan, de nem III. András ágán.

Az Andrások leszármazottai

Halicsi András a csúnya véget ért orosz kaland után Velencébe került, de még mielőtt révbé ért volna az élete, tett még egy kitérőt a Szentföldön az éppen akkor induló egyik keresztes hadjárattal.

A Szentföldről Velencébe visszatérve, feleségül vette egy gazdag szenátor lányát, aki ezt követően két fiút szült: Félixet és Márkot. Érdekes, hogy az okiratok valamilyen okból kifolyólag csak a második fiúval, Márkkal foglalkoznak. Úgy látszik, a velencei családnek vagy az okmányok szerzőinek Márk volt a fontosabb, talán azért, mert ő kötötte a jobb házasságot: 1284-ben feleségül vette Catherine de Croy-t, Araines úrnőjét, Enguerran Croy leányát, és ezzel őt tekintik a Croy-ház megalapítójának.

A Croy lány nem véletlenül került Márk mellé. Egy korábban szintén Velencében élő rokonáé, II. András gyanús körülmények között Velencébe távozott özvegyének István nevű fiáé volt a franciaországi Croy birtok.

István herceg 1271-ben halt meg. A franciaországi Amiens melletti, a Somme folyó felett fekvő – általa korábban megszerzett – Croy-várbirtokot még életében átadta fiának, a későbbi magyar királynak, III. Andrásnak.

András azonban ekkor már tudta, hogy megnyílt előtte a magyar trón felé vezető út, és mivel semmi szüksége nem volt egy távoli francia birtokra, ezért azt 1278-ban átruházta unokatestvéire, halicsi András fiaira.

Félix és Márk az elnyert birtok egymás közötti megosztásáról egy 1282. február 9-én kelt okiratban állapodtak meg. Az okirat elején szükségesnek tartották leírni a birtok megszerzésének előzményeit.

Egészen mostanáig senkinek nem tűnt fel, hogy ebben István hercegről mint Illustris Princeps Stephanus emlékeznek meg, az adományozó András pedig Illustris dominus Andreas-ként, mint István „szeretett fia” szerepel az okmány szövegében. Tehát szó sem esik „nagyapánkról” vagy „apánkról”. A kutatók szerint ez önmagában is azt bizonyítja, hogy apjuk nem a későbbi III. András volt, hanem kizárólag II. András fia, halicsi András herceg lehetett.

Tehát Félix és Márk, s velük a Crouy-Chanel grófok és Árpád-házi eredetük, így Árpád-sávós címerük használatának jogossága is bizonyítást nyert.

A Crouy-Chanelek

A két fiú, Félix és Márk élete aztán tovább bogozódott, és bár közösen kapták a Croy-birtokot, nehezen fértek meg egymás mellett. Félix halt meg hamarabb, de az özvegye nem találta helyét a családi birtokon, és egy – a sógornőjével történt – kiadósabb összetűzés után összecsomagolt, és gyermekeivel együtt saját birtokára, Chanelbe költözött.

A Croy és a Chanel birtokok tehát rokoni kézben voltak, mivel Croyban

éltek Márk leszármazottai, Chanelben pedig a Félixéi.

A történelmi szóbeszéd szerint Márk megint csak okosabb volt bátyjánál, és még mielőtt meghalt volna, saját családját Crouy-Chanelnek kezdte emlegetni, kifejezve ezzel óhaját a másik rokoni birtok feletti tulajdonjogra is. A történelem végül Márkot igazolta, mivel a croy-iak jelentéktelen kismanesi családként éltek, és csak egyszer, 1821-ben próbálták meg perbe fogni a Crouy-Chanel családot névbitorlásért. Nem sok sikerrel.

Az Árpád-ház kihalásával az Anjouk kerültek Magyarország trónjára. Az Anjouknak – francia származásuk révén is – minden bizonnyal tudomásuk volt egy még élő Árpád-házi ágról, mert Félix halálának alkalmával különös pletykák kaptak lábra.

Szicíliai Margit hercegnő 1292. augusztus 28-án kelt, Félix lelki üdve érdekében kezdeményezett misealapítványában Félixet „kedves unokatestvérének”, apját, az „igen kedves magyarországi András herceget” pedig „kedves nagybátyjának” nevezi. A hercegnő V. István magyar király és „kun” Erzsébet második lánya, Mária (1258–1323) és II. (Anjou) Károly szicíliai király házasságából született, s már csak családi kapcsolatai révén is pontosan tudnia kellett, kik a rokonai. Az okirat, melyet a hercegnő szülei jóváhagyásával írt, azt sugallja, hogy az Anjouknak ko-

molyan kell venniük a Crouy-Chanel család vérvonalát.

A jelek szerint nagyon is komolyan vették. A hercegnő az idézett okmányban azt írja, hogy Félix „élete virágjában, mint gyanítható, cselszövény következtében, hirtelen halt meg”. Megdöbbenő kijelentés egy Anjou hercegnőtől. Minden jel arra utal, hogy Margit véletlenül valami olyan – saját családját, az Anjoukat érintő – titokról értesült, ami a fiatal nőt lelke mélyéig megrázta, s talán a család nevében tett misealapítvánnyal próbált az őt nyomasztó lelki teher súlyán enyhíteni. Amennyiben pedig a gyanú igaz, s valóban az Anjouk keze okozta Félix halálát, minden okiratnál jobban bizonyítja a testvérpár Árpád-házi eredetét.

Az Anjou-ház sem maradt sokáig a magyar trónon, idegen királyok következtek, a magyar nép számára eljött Mohács, a török megszállás, a reformáció, a Habsburg uralom, 1848, Trianon. A történészeknek kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, mintsem egy zavaros családi história szálait bogozni.

Pedig a most felbukkanó okiratok alapján nagyon úgy tűnik, hogy az Árpád-ház nem halt ki, legalábbis vérvonala nyomon követhető – természetesen, ha kizárnánk a balkézről született utódok lehetőségét, amit ugye nem lehet.

Akárhogy is legyen, még ha sikerülne is találni egy Árpád-házi királyt, akkor sem lenne már trón, amire felüljön.